

Årg 25 Nr 2 2015

S:t Olof

Medlemsblad för Torshälla hembygds-
förening S:t Olofs Gille

Foto: Janett Eriksson

En lekstuga som ingen annan...

Aldermannen har ordet

Sommargrönska, spirande knoppar och gula solar i gräsmattan! Ljusa, tidiga morgnar och ljusa sena kvällar!

För mig är just ljuset viktigt, allt blir lättare. Det är nog så att vi förknippar ljuset med den kommande sommaren.

På Bergströmska gården och i mormorstäppan spirar det för fullt i rabatter och gården förbereder sig nu för att ta emot alla sommarens besökare. De första som besöker oss på gården är förskolebarnen och lågstadiet. Några sår lin andra bereder linet, några bakar tunnbröd och andra får höra om Torshällabranden, titta på verktyg och bese Rådhuset. Allt beroende på vilken ålder barnen har.

Något vi också förknippar med försommar är studentfirandet. Det finns kanske olika åsikter om detta firande som ibland kan urarta. Själv blir jag både nostalgisk och rörd när jag ser dessa glada ungdomar, blomsterprydda och med den vita mössan på huvudet. Lite ledsen också faktiskt för när jag tog studenten då var vi förbjudna att vare sig bära vit mössa, sjunga studentsången eller att tas emot på skolgården. Dessbättre togs dessa dumheter bort efter något år.

Min student skedde i Västerås, på den skola som är Sveriges första gymnasieskola, nuvarande Rudbeckianska gymnasiet. Detta gymnasium skapades av biskop Johannes Rudbeckius år 1623. Det finns äldre gymnasium i vårt land, Lund år 1085 och Malmö år 1406, men Skåne tillhörde på den tiden Danmark. Gymnasium kallades förr för läroverk, ett namn som borde passa bättre då det har ordet lära med i namnet.

Eleverna i Västerås kallades för Djäknar och skulle utbildas till präster. De läste teologi, politik, latin, hebreiska, logik, fysik, matematik och grekiska. Om elever, lärare eller präster inte skötte sig ordentligt kunde de hamna i Proban (Prubban) som var ett fängelse. Risker att hamna i fängelset fanns kvar till år 1801 och huset finns fortfarande bevarat. Detta gymnasium var självklart på den tiden endast för gossar.

Den första kvinnliga studenten hette Betty Persson och var dotter till en sadelmakare i Visby. Hon var född år 1838 och en klar studiebegåvning. Hennes dröm var att få ta studenten. Hon fick dock vänta fram till år 1870 när läroverken öppnades även för kvinnor. Året därpå, den 16 maj 1871, tog hon sin examen som privatist. Hon läste sedan vidare vid Uppsala universitet och tog år 1875 akademisk examen i en lång rad ämnen. Efter avlagd examen började hon undervisa på den skola som idag heter Östra Real i Stockholm. Att det är Prins Gustav som har skrivit musiken till studentsången kommer vi oftast ihåg men vad hette text- författaren? Kanske inte lika lätt, men hans namn är Herman Säterberg.

Njut nu av grönskan, solen, ljuset och värmen och ha en riktigt fin sommar!

Iha

Lekstuga i lyxformat – med tre rum och kök

En lekstuga av ett större och lite ovanligare slag finns i Nybyparken i Torshälla. Huset byggdes på 1910-talet av dåvarande ägaren av Nyby Bruk, disponent Liberg. Inget skulle sparas, varken pengar eller energi. Lekstugan uppfördes till disponentens två döttrar Gunvor och Marianne. Pappan ansåg att flickorna behövde någonstans att leka och man utsåg en plats i bruksparken. Platsen låg tillräckligt långt borta från bostaden så att flickorna kunde leka ostört men samtidigt tillräckligt långt borta för trötta fadersöron.

En engelsk arkitekt vid namn Spaton fick uppdraget att rita huset. Spaton har också ritat Rottneros herrgård i Värmland. Möblerna specialdesignades i barnstorlek för att passa Gunvor och Marianne. För möblernas design stod en herre vid namn von Dardel, kusin till den mer kände konstnären Nils von Dardel.

Huset uppfördes vid slutet av första världskriget av snickaren Carl Roos och möblerna tillverkades av lokala snickare

från bruket. Resultatet blev en lekstuga som ingen annan – ett litet sagohus i två plan med brutet enkupigt tegeltak och en hög skorsten. Den faluröda liggande brädpanelen ramas in av vita knutar och tidstypiska vita snickerier runt dörrar och fönster. Fönstren har spröjs som är bågformade i fönstrets överdel. Huset har inslag av nationalromantik, engelskt radhus och svensk stram snickarglädje som den såg ut under jugendtiden.

Från stentrappan och förstukvisten, med sitt räck av utskurna hjärtan, kommer man in i en liten farstu. Till höger ligger köket och till vänster ”storstugan”.

Köket har en riktig vedspis, en Husqvarna nr 5, diskbänk av zink och en gulmålad möbelgrupp som gör sig mycket vacker mot de oxblodsroda väggarna. Köket har bräddtak medan storstugan fått ett pappspänt tak.

Den fina lekstugan inspirerad av engelska radhus och svensk snickarglädje. Ovan köket.

Storstugan med den specialtillverkade möbeln

Vardagsrummet på övervåningen

I storstugan är väggarna senapsgula och den specialtillverkade möblerna är mörkt turkosblå. Möblemanget består av en hörnsoffa, slagbord, skåp och stolar med dekor av hjärtan. På golvet ligger nu som då den gamla korkmattan. I ena hörnet finns en murad öppen spis. Takhöjden på nedervåningen är c:a 1.90 m.

Övervåningen, som är c:a 10 cm lägre, har två rum, ett vardagsrum och ett sovrum. Vardagsrummet har ett komplett specialgjort möblemang i gult. Stolarna är stoppade och klädda med blommigt bomullstyg i original från 1910-talet. Väggarna har en vacker lindblomsgrön färg. Ett skrivbord och några andra mindre bord fullbordar möbleringen. Det intilliggande sovrummet är målat i en

klar och kraftig blå kulör som står sig mycket fint mot de vita möblerna och snickerierna. De två sängarna och lavoaren har försetts med flickornas initialer. Övriga möbler som hör till sovrummet har fått andra hantverksmässigt utförda utsmyckningar, typiska för perioden. Till och med dörrarna har fått vackra dörrspeglar. Allt är så väl genomtänkt, så perfekt och vackert!

Man får hoppas att de två flickorna hade roligt i sitt vackra hus. Enligt uppgift fick ingenjörernas barn endast gå in och titta på finesserna. Arbetarbarnen som bodde på andra sidan av bruket kom nog aldrig in i lekstugan.

Sovrummet med de vackra blå väggarna

Åren gick och Gunvor och Marianne flyttade från bruket. Lektugan stod övergiven och tillbommad under många decennier tills den fick en ny ägare, Hjalmar Björklund, som beslutade sig för att rädda och återställa det unika huset. Taket läckte och väggar och golv var rejält förstörda och renovering har skett i omgångar.

Under 1980-talet togs de ursprungliga kulörerna fram och det ultramarinblå, järnoxidröda, oxidgula samt kromoxidgröna tog åter sin plats i lektugan. Nu ser den i stort sett ut som den gjorde när den var ny. Den är så fin och möblerna fantastiskt välbehållna!

Lektugan klassas som en byggnad med stort kulturhistoriskt värde och mindre

summor av statliga byggnadsvårdsmedel har därför kunnat anslås för lektugans återställande. Lektugan har funnits med bland de 20 bästa förslagen till 1900-talets fastighet. Andra förslag var Eiffeltornet, Globen, Taj Mahal, Lutande tornet i Pisa och Ishotellet i Jukkasjärvi. Inget dåligt sällskap för en lektuga!

Det fanns tidigare tankar om att lektugan skulle flyttas till Skansen men från museihåll ansåg man att lektugan bör stå kvar i bruksparken, eftersom den är en del av parkens historia.

Lektugan är privatägd och ingår idag i en ”sagovandring” för barngrupper. Övriga visningar kan bokas på telefon 0731- 59 16 21

Källa: Tidskriften Gård och torp 10/2001, Text och bild: Janett Eriksson

*Flera av sovrumsmöblerna bär flickorna
Gunvor och Mariannes initialer*

Före detta jordbruk på Torshälla stads östra område

Österby, om totalt ca 65 tunnland jord upphörde som jordbruk på 1950-talet då området började bebyggas. Dåvarande ägare, Bertil och Signe Sundin, sålde marken men behöll gårdshuset. Bertil var döpt till Engelbert men kallade sig alltid för Bertil.

Jag minns Bertils far, Carl Gustav Sundin, som från 1894 till 1927 var ägare till Österby. Han var en liten vithårig farbror, som när han besökte Österby kom cyklande på en damcykel. Han var en livlig och vital person högt upp i åren. Gårdshuset och den ombyggda drängstugan finns fortfarande kvar och ligger efter Germundsgatan. I drängstugan spelades det ibland kort om pengar. Dit fick vi som barn inte gå.

Österby

Spånga, var ett mindre jordbruk som ägdes av Vendla (Vendela) Silverbrand, född Johansson, som hade ärvt gården. 1911 gifte hon sig med Albreckt Silverbrand, som var bokhållare vid Holmens Gjuteri och Mekaniska Verkstad. Vendla, som var född 1875, var en arbetsam kvinna, som fick dra det tyngsta lasset när det gällde skötseln av gården. Några minns ännu den vackra mangårdsbygg-

naden, den lilla ladugården och dynghögen alldeles vid Hammarbyvägen. Albreckt Silverbrand, var av adlig ätt, som nu är utdöd på manssidan.

Till Silverbrand fick min bror och jag gå och klippa oss. Det var en pina, han hade en hårklippningssax, som luggade alldeles förfärligt. För övrigt var ha en hygglig karl.

Edvardslund om 50 tunnland låg nära kanalen vid vägen till Viggebytorp 1. Den ägdes från 1916 av Edvard Larsson, som senare överlät jordbruket till sonen Valter. Valter blev den sista jordbrukaren på Edvardslund. Det var på Edvardslunds marker som Godtemplarnas Ungdom och Idrotts Förening (GUIF) 1910 uppförde ett sommarhem och en idrottsplats, kallad Fridshem. Genom sammanslagning med Nyby IS bildades år 1914 Torshälla Nyby Idrottssällskap (TNIS). Idrottsplatsen kallas sedan 1943 för Torsharg.

Edvardslund

Text och bild: Bernt Pettersson

Bergströmska gårdens

Torshälla hembygdsmuseum, Be

är öppen från Midsommardagen

- **tisdagar och lördagar**
- **torsdagar, hantverksa**

6 juni

Nationaldagen

Firas i år på Östra torget, därefter
kaffeservering på Bergströmska gården

20 juni, kl.10

Midsommardagen

Midsommarmässa i kyrkan Kaffeservering
på Bergströmska gården

25 juni kl. 13-16

Vi bakar tunnbröd. Välkommen att prova
på! Kaffeservering. **Musik i folkton med
gruppen "Hervor"**

26 juni kl 18.00 Allsång

Välkommen till en trevlig allsångskväll!
Ta gärna med picknick! Se sid. 14

28 juni, kyrkkaffe

Kaffeservering

2 juli, kl 13-16

Hantverksdag med servering

Musikunderhållning med

Göran Axelsson

5 juli, kl 10.00

Friluftsgudstjänst, kyrkkaffe

**9 juli, kl 13-16 Hantverksdag med
servering, musikunderhållning**

12 juli, kyrkkaffe, Kaffeservering

**16 juli, kl 13-16 Hantverksdag med
servering Musikunderhållning,
allsång med Göran Bringholm och
Sonny Nordmark**

19 juli, kyrkkaffe

Kaffeservering

Ett utförligt program med underhållning och hantverkare
hittar du på vår hemsida efter den 14 juni
www.sanktolofsgille.se

Med reservation för eventuella ändringar av programmet

sommarprogram 2015

Bergströmska gården, Lilla gatan 12,

Fr o m vecka 31 enligt följande tider:

11-14

torsdagar, 13-16. Fr o m vecka 32, torsdagar öppet 14-16

23 juli, kl 13-16

Hantverksdag med servering

Musikunderhållning

Arrangörer:

Torshälla hembygdsförening

S:t Olofs Gille

26 juli, kyrkkaffe

Kaffeservering

Torshälla stads förvaltning

30 juli, kl. 13-16 Kaffeservering.

*Underhållning av Djurgårdens
spelmanslag*

Torshälla församling

Studieförbundet Vuxenskolan

Sörmland

2 augusti, kl. 10.00

Friluftsgudstjänst med kyrkkaffe

Upplysningar Bergströmska gården

tel. 35 50 76

16 augusti Bellmandagen firas på

*Holmberget i samarrangemang med
hembygdsföreningen. Läs mer på sid 15*

29 augusti, kl. 10-14

*Växtmarknad i Mormorstäppan
Kaffeservering. Se sid 15*

Foto: Bernt Pettersson

Gertrud Blomqvist

I förra numret av S:t Olof skrev jag om Torshällas modiga suffragetter under början av 1900-talet. Bland dessa kvinnor fanns Gertrud Blomqvist. Jag har träffat på hennes namn vid olika tillfällen och blev lite nyfiken på henne.

Vem var Gertrud Blomqvist? Hon föddes år 1874, var folkskollärarinnan som blev Torshällabo av en slump. Gertrud var Stockholmsflickan som år 1895 gick ut seminariet och sökte sig till Hällby folkskola på Rakåsen, som på den tiden tillhörde Torshälla landsförsamling. Hällby folkskola var nog tänkt som en station på vägen i hennes karriär men den första platsen blev också hennes enda, där hon stannade fram till pensionsåldern.

Gertrud var en reslig kvinna, betydligt över medellängd och sprudlade av vitalitet. Hon var en originell kvinna på många områden och helt ointresserad av sin klädsel. Hennes sätt att alltid tryckas ner hatten på huvudet kan närmast liknas vid ett attentat mot huvudbonaden.

Hennes normala sinnesläge låg mer åt upproret än mot freden och hon kunde mycket väl ha stått modell till en av de kvinnor som stormade Bastiljen. Med hela sin själ engagerade hon sig i sitt arbete men även i Torshälla FKPR - "Torshälla förening för kvinnlig och politisk rösträtt" var hon en engagerad ledamot. Hon var dock lite oberäknelig

till sitt lynne. Ena stunden kunde hon vara glad och verksam för att i nästa ögonblick nästan "skrämna" sina medmänniskor.

Hällbylärarinnan vandrade dock med stadiga och målmedvetna steg genom livet. Hon började som ledamot i pensionsnämnden men kom så småningom in som ledamot i både fattigvårdsstyrelsen och barnavårdsnämnden. Hon kunde samhället både utan och innan och gav alltid klara och raka besked om allt och alla. Hennes sociala kompetens var hög, hon engagerade sig alltid djupt personligt och en stor procent av hennes inkomster gick regelbundet till välgörenhet. Hon gav kostnadsfria lektioner i skolämnen och i orgel- och pianospelning och hon hjälpte både pojkar och flickor att komma in på läroverk och seminarier.

Hon var en mycket allmänbildad person som få kunde tävla med. Hennes kunskaper sträckte sig över ett stort register. Som lärarinna var hon också "etwas noch nie dagewesenes". Hon var en metodikens mästarinna och en av hennes elever, som med tiden blev filosofie doktor och rektor för ett svenskt läroverk, har sagt att hon var den förnämsta lärare han haft.

Gertrud hade, trots sitt tuffa sätt, en förunderlig förmåga att hjälpa människor genom samtal som gick direkt från hjärta till hjärta.

Hon var också ledare för barnkörer och hennes vältrimmade och trestämmiga körer förhöjde bl.a. gudstjänsterna. Körerna uppträdde även på Holmberget i Torshälla där hon likt en general agerade huvudperson.

Gertrud Blomqvist var också kyrkan trogen och så länge krafterna och rösten höll var hon en del av kyrkkören i Torshälla stad.

En kyrkoherde i Hällby, Magnus Collmar, som lärde känna Gertrud på gamla dagar säger att –”hon var som en knotig och vresig fura i Vår Herres hage men en av de stiligaste människor jag mött. Hon var på en gång märklig och märkvärdig, samtidigt svår och lätt att ha att göra med. Man glömmer henne aldrig! Var gång tankarna går till henne så välsignar man hennes gärning!”

Jag säger bara - Vilken kvinna!

Text: Janett Eriksson

På bilden står från vänster fröken Helmer; därefter Gertrud Blomqvist, Lisa Blomqvist (med hunden) fru Helmer samt ännu en fröken Helmer. Kortet är taget i Nyköping 1928. Denna är en av få bilder som finns på Gertrud.

Källor:

Bland Torshällas modiga suffragetter – författare Bror-Erik Olsson

Två Torshälla-profiler - konstnären Georg Nyström och folkskollärarinnan Gertrud Blomqvist

författare kyrkoherde Magnus Collmar

Medhjälpare sökes!

Vi söker Dig som är intresserad av hembygden och som vill göra en insats för kulturen i Torshälla!

Vi behöver hjälp på hembygdsgården under sommarens aktiviteter.

Om Du är intresserad, ring aktivitetsansvarig tel. 0731- 59 16 21

Torshälla jubileumsdräkt

Här berättar Christina Åslund om utställningen för en av besökarna

Sedan sommaren 2014 har det pågått en tävling där hembygdsföreningen gått ut till allmänheten med en uppmaning att lämna in förslag till en Torshälla jubileumsdräkt.

Vid Torshälla konstrunda på påskaftonen visade hembygdsgården inkomna förslag. Nio personer har lämnat förslag med hela dräkter eller endast tillbehör. Namnen på förslagsställarna är än så länge anonyma.

På påskaftonen kunde också allmänheten börja rösta på den dräkt man vill se som jubileumsdräkt. Röstningen pågår till om 18 juni i år. Allmänhetens röster har en rådgivande funktion.

Tävlingen har visat stort intresse och då denna tidning skrivs har vi fått in närmare 200 röstsedlar.

Det förslag som vinner kommer att presenteras på Torshälla marknad och givetvis också i medlemsbladet S:t Olof.

Därefter börjar proceduren då dräkten ska tas fram tillsammans med förslagsställare, sömmerska m.fl. Dräkten ska vara klar till Torshällas 700-årsjubileum.

Som en extra bilaga i denna tidning visas de förslag som inkommit. Förslagen finns också att se på Bergströmska gården, torsdagar kl. 14-16, samt på Biblioteket Kvarnen och Medborgarkontoret i Torshälla, fram till och med den 18 juni.

Text: Janett Eriksson

Bild: Karin Lindh

Nybygget på Holmenområdet

Nybygget på området Holmen har kommit långt och man kan redan se tre hus på plats. Detta står utmed Ruths gränd. Ytterligare ett hus är påbörjat, närmast kameran. Bild: Janett Eriksson

Årsmötet 2015

Den 9 mars hade S:t Olofs Gille årsmöte i Kvarnen. Som mötesordförande valdes Bror-Erik Olsson och till sekreterare Karin Lindh.

Styrelsens sammansättning 2015 :

Iha Frykman, ordförande

Jan-Erik Kling

Karin Lindh

Hans Eriksson

Christina Åslund

Torbjörn Axner

Janett Eriksson

Suppleanter:

Mikael Nyman och Tryggve Lundh

Revisorer:

Arne Fall och Ingemar Bergenram.

Ersättare Benny Flodin.

Valberedning:

Östen Belin och Jan Brandt

Nye ordföranden i Torshälla stads nämnd, Lars-Göran Karlsson, var inbjuden som föreläsare. Han gav en kort information om olika pågående projekt, bl.a. nybyggen, seniorboenden samt Torshällas 700-årsjubileum.

Text: Janett Eriksson

Tunnbrödsbakning i vår bagarstuga

Här provar Jan Persson och Barbro Löfving från PRO vår bakugn

Vid önskemål om tunnbrödsbakning kan grupper boka in sig för en kostnad av 500 kronor/halvdag. Enskilda kan få plats för bakning vid speciella tillfällen. I kostnaden ingår ved och ingredienser till tunnbröd. Någon från hembygdsföreningen är också närvarande.

Hör av dig till aktivitetsansvarig för mer information, tel. 0731- 59 16 21

Allsång!

Varmt välkommen till Bergströmska gården den 26 juni!

Då har vi allsång och börjar kl. 18.00. Vi får höra

Lennies trio samt sångfåglarna Tersetten

Ta gärna med något ätbart!

Du kan beställa en picknickpåse från Torshälla delikatesser!

Ring och beställ i god tid på tel. 016 – 35 65 35

Vi ses!

Bellmandagen

Den 16 augusti firas Bellmandagen.

Välkommen till Holmberget mellan
kl. 12 -16.

Ta gärna med något ätbart!

Picknickpåse går bra att beställa på
Torshälla delikatesser

Torshälla marknad

Den 12 – 13 september har vi öppet
mellan kl. 10.00 – 16.00

Välkommen!

Torshälla Växtmarknad

Den 29 augusti kl. 10-14 har vi
Torshälla växtmarknad i
Mormorstäppan!

Kaffeservering med smörgås i
Bergströmska gården.
Välkommen!

Medlemstidningen S:t Olof
utkommer med
fyra nummer per år.

Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Iha Frykman, ålderman	tel 35 81 39
Jan-Erik Kling, v. ålderman	tel 35 56 41
Karin Lindh, skrivare	tel 35 88 38
Janett Eriksson, v. skrivare	tel 35 52 95
Hans Eriksson, gårdeman	tel 35 52 95
Christina Åslund	tel 34 30 06
Torbjörn Axner	tel 35 50 35

mobil 070-600 60 70

Suppleant:

Mikael Nyman	tel 35 84 81
Tryggve Lundh	tel 35 53 75

Museikommitté:
Styrelsen.

Arkivkommitté:

Iha Frykman	tel 35 81 39
-------------	--------------

Trädgårdskommitté:

Jan-Erik Kling	tel 35 56 41
----------------	--------------

Aktivitetskommitté:

Christina Åslund	tel 34 30 06
------------------	--------------

Dataansvarig:

Hans Eriksson	tel 35 52 95
---------------	--------------

Redaktion S:t Olof:

Janett Eriksson, Bernt Pettersson,
Torbjörn Axner

Bergströmska gården Hembygdsgård
Lilla gatan 12, TORSHÄLLA
Telefon 016-35 50 76

Medlemsavgift: 100:- enskild,

150:- familj Plusgiro: 26 81 47-6

Postadress: Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille, c/o Iha Frykman

Tornsvängen 1, 644 31 TORSHÄLLA

E-postadress: info@sanktolofsgille.se

Hemsida: www.sanktolofsgille.se

Ur museisamlingarna

Denna keramikpjäs av Allan Ebeling finns på Bergströmska gården i Torshälla. Den är skänkt av Mary Håkansson, som under flera år ansvarade för våra museisamlingar.

I början av 1920-talet började Allan Ebeling arbeta på Bo Fajans i Gävle. Där skapade han bl. a. pjäser med djurmotiv, liknande kinesiska fabeldjur. Efter en kortare anställning vid Upsala-Ekeby AB flyttade Allan Ebeling med

sin familj till Torshälla. Han etablerade sig här år 1930 som fri konstnär och var keramiker, målare och skulptör. Han utförde flera stora monumentala konstverk, som Tor och bockarna och Vattenbärerskan som finns i Torshälla. På vårt förnämna Ebelingmuseum kan man se ett urval av Allan Ebelings stora och mångskiftande produktion.

Text och bild: Bernt Pettersson